

ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print)

«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫ» РҚБ
«ХАЛЫҚ» ЖҚ

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

ВЕСТНИК

РОО «НАЦИОНАЛЬНОЙ
АКАДЕМИИ НАУК
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН»
ЧФ «Халық»

THE BULLETIN

OF THE ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN
«Halyk» Private Foundation

PUBLISHED SINCE 1944

1 (407)

JANUARY – FEBRUARY 2024

ALMATY, NAS RK

В 2016 году для развития и улучшения качества жизни казахстанцев был создан частный Благотворительный фонд «Халык». За годы своей деятельности на реализацию благотворительных проектов в областях образования и науки, социальной защиты, культуры, здравоохранения и спорта, Фонд выделил более 45 миллиардов тенге.

Особое внимание Благотворительный фонд «Халык» уделяет образовательным программам, считая это направление одним из ключевых в своей деятельности. Оказывая поддержку отечественному образованию, Фонд вносит свой посильный вклад в развитие качественного образования в Казахстане. Тем самым способствуя росту числа людей, способных менять жизнь в стране к лучшему – профессионалов в различных сферах, потенциальных лидеров и «великих умов». Одной из значимых инициатив фонда «Халык» в образовательной сфере стал проект *Ozgeris powered by Halyk Fund* – первый в стране бизнес-инкубатор для учащихся 9-11 классов, который помогает развивать необходимые в современном мире предпринимательские навыки. Так, на содействие малому бизнесу школьников было выделено более 200 грантов. Для поддержки талантливых и мотивированных детей Фонд неоднократно выделял гранты на обучение в Международной школе «Мирас» и в *Astana IT University*, а также помог казахстанским школьникам принять участие в престижном конкурсе «*USTEM Robotics*» в США. Авторские работы в рамках проекта «Тәлімгер», которому Фонд оказал поддержку, легли в основу учебной программы, учебников и учебно-методических книг по предмету «Основы предпринимательства и бизнеса», преподаваемого в 10-11 классах казахстанских школ и колледжей.

Помимо помощи школьникам, учащимся колледжей и студентам Фонд считает важным внести свой вклад в повышение квалификации педагогов, совершенствование их знаний и навыков, поскольку именно они являются проводниками знаний будущих поколений казахстанцев. При поддержке Фонда «Халык» в южной столице был организован ежегодный городской конкурс педагогов «*Almaty Digital Ustaz*».

Важной инициативой стал реализуемый проект по обучению основам финансовой грамотности преподавателей из восьми областей Казахстана, что должно оказать существенное влияние на воспитание финансовой

грамотности и предпринимательского мышления у нового поколения граждан страны.

Необходимую помощь Фонд «Халык» оказывает и тем, кто особенно остро в ней нуждается. В рамках социальной защиты населения активно проводится работа по поддержке детей, оставшихся без родителей, детей и взрослых из социально уязвимых слоев населения, людей с ограниченными возможностями, а также обеспечению нуждающихся социальным жильем, строительству социально важных объектов, таких как детские сады, детские площадки и физкультурно-оздоровительные комплексы.

В копилку добрых дел Фонда «Халык» можно добавить оказание помощи детскому спорту, куда относится поддержка в развитии детского футбола и карате в нашей стране. Жизненно важную помощь Благотворительный фонд «Халык» оказал нашим соотечественникам во время недавней пандемии COVID-19. Тогда, в разгар тяжелой борьбы с коронавирусной инфекцией Фонд выделил свыше 11 миллиардов тенге на приобретение необходимого медицинского оборудования и дорогостоящих медицинских препаратов, автомобилей скорой медицинской помощи и средств защиты, адресную материальную помощь социально уязвимым слоям населения и денежные выплаты медицинским работникам.

В 2023 году наряду с другими проектами, нацеленными на повышение благосостояния казахстанских граждан Фонд решил уделить особое внимание науке, поскольку она является частью общественной культуры, а уровень ее развития определяет уровень развития государства.

Поддержка Фондом выпуска журналов Национальной Академии наук Республики Казахстан, которые входят в международные фонды Scopus и WoS и в которых публикуются статьи отечественных ученых, докторантов и магистрантов, а также научных сотрудников высших учебных заведений и научно-исследовательских институтов нашей страны является не менее значимым вкладом Фонда в развитие казахстанского общества.

С уважением, Благотворительный Фонд «Халык»!

БАС РЕДАКТОР:

ТҮЙМЕБАЕВ Жансейіт Қансейітұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ректоры (Алматы, Қазақстан)

ҒАЛЫМ ХАТШЫ:

ӘБІЛҚАСЫМОВА Алма Есімбекқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Абай атындағы ҚазҰПУ Педагогикалық білімді дамыту орталығының директоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

САТЫБАЛДЫ Әзімхан Әбілқайырұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Экономика институтының директоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Әбдіжапар Жұманұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Халықаралық инновациялық технологиялар академиясының президенті (Алматы, Қазақстан), **Н = 6**

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, экономика ғылымдарының докторы, профессор, «Киево-Могилян академиясы» ұлттық университетінің кафедра меңгерушісі (Киев, Украина), **Н=2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, К. Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және менеджмент университетінің кәсіптік білім берудің педагогикасы және психологиясы кафедрасының меңгерушісі (Мәскеу, Ресей), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Ләззат Мыктыбекқызы, экономика ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Қуатқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті педагогика кафедрасының меңгерушісі (Қарағанды, Қазақстан), **Н = 3**

БУЛАТБАЕВА Күлжанат Нурымжанқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), **Н = 2**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ресей білім академиясының академигі, «Білім берудегі стандарттар және мониторинг» журналының бас редакторы (Мәскеу, Ресей), **Н=2**

ЕСІМЖАНОВА Сайра Рафихевна, экономика ғылымдарының докторы, Халықаралық бизнес университетінің профессоры, (Алматы, Қазақстан), **Н = 3**

«Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясы РҚБ-нің Хабаршысы».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Меншіктенуші: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ (Алматы қ.). Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 12.02.2018 ж. берілген

№ 16895-Ж мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік.

Тақырыптық бағыты: *әлеуметтік ғылымдар саласындағы зерттеулерге арналған.*

Мерзімділігі: жылына 6 рет.

Тиражы: 300 дана.

Редакцияның мекен-жайы: 050010, Алматы қ., Шевченко көш., 28, 219 бөл., тел.: 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ, 2024

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

ТУЙМЕБАЕВ Жансеит Кансеитович, доктор филологических наук, профессор, почетный член НАН РК, ректор Казахского национального университета им. аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

УЧЕНЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

АБЫЛКАСЫМОВА Алма Есимбековна, доктор педагогических наук, профессор, академик НАН РК, директор Центра развития педагогического образования КазНПУ им. Абая (Алматы, Казахстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

САТЫБАЛДИН Азимхан Абылкаирович, доктор экономических наук, профессор, академик НАН РК, директор института Экономики (Алматы, Казахстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Абдижапар Джуманович, доктор экономических наук, профессор, почетный член НАН РК, президент Международной академии инновационных технологий (Алматы, Казахстан), **Н = 6**

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой Национального университета «Киево-Могилянская академия» (Киев, Украина), **Н = 2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии профессионального образования Московского государственного университета технологий и управления имени К. Разумовского (Москва, Россия), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Лязат Мыктыбековна, доктор экономических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Куатовна, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики Карагандинского университета имени Е.А.Букетова (Караганда, Казахстан), **Н=3**

БУЛАТБАЕВА Кулжанат Нурымжановна, доктор педагогических наук, профессор, главный научный сотрудник Национальной академии образования имени Ы. Алтынсарина (Нур-Султан, Казахстан), **Н = 3**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии образования, главный редактор журнала «Стандарты и мониторинг в образовании» (Москва, Россия), **Н=2**

ЕСИМЖАНОВА Сайра Рафихевна, доктор экономических наук, профессор Университета международного бизнеса (Алматы, Казахстан), **Н = 3**

«Вестник РОО «Национальной академии наук Республики Казахстан».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Собственник: РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы).
Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и коммуникаций и Республики Казахстан № **16895-Ж**, выданное 12.02.2018 г.

Тематическая направленность: *посвящен исследованиям в области социальных наук.*

Периодичность: 6 раз в год.

Тираж: 300 экземпляров.

Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28, ком. 219, тел. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан», 2024

EDITOR IN CHIEF:

TUIMEBAYEV Zhansait Kanseitovich, Doctor of Philology, Professor, Honorary Member of NAS RK, Rector of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan).

SCIENTIFIC SECRETARY:

ABYLKASSYMOVA Alma Esimbekovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Executive Secretary of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology of Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan), **H = 2**

EDITORIAL BOARD:

SATYBALDIN Azimkhan Abilkairovich, Doctor of Economics, Professor, Academician of NAS RK, Director of the Institute of Economics (Almaty, Kazakhstan), **H = 5**

SAPARBAYEV Abdizhapar Dzhumanovich, Doctor of Economics, Professor, Honorary Member of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology (Almaty, Kazakhstan) **H = 4**

LUKYANENKO Irina Grigor'evna, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of the National University "Kyiv-Mohyla Academy" (Kiev, Ukraine) **H = 2**

SHISHOV Sergey Evgen'evich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of Professional Education of the Moscow State University of Technology and Management named after K. Razumovsky (Moscow, Russia), **H = 6**

SEMBIEVA Lyazzat Maktybekova, Doctor of Economic Science, Professor of the L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 3**

ABILDINA Saltanat Kuatovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy of Buketov Karaganda University (Karaganda, Kazakhstan), **H = 3**

BULATBAYEVA Kulzhanat Nurymzhanova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the National Academy of Education named after Y. Altynsarın (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 2**

RYZHAKOV Mikhail Viktorovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, academician of the Russian Academy of Education, Editor-in-chief of the journal «Standards and monitoring in education» (Moscow, Russia), **H = 2**

YESSIMZHANOVA Saira Rafikhevna, Doctor of Economics, Professor at the University of International Business (Almaty, Kazakhstan), **H = 3**.

Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Owner: RPA «National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan» (Almaty). The certificate of registration of a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Communications

of the Republic of Kazakhstan **No. 16895-Ж**, issued on 12.02.2018.

Thematic focus: *it is dedicated to research in the field of social sciences.*

Periodicity: 6 times a year.

Circulation: 300 copies.

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 220, Almaty, 050010, tel. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2024

BULLETIN OF NATIONAL ACADEMY OF
SCIENCES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
ISSN 1991-3494
Volume 1. Number 407 (2024), 408–419
<https://doi.org/10.32014/2024.2518-1467.682>

IRSTI 06.71.45
UDC 336.5

©A. Bodykova^{1*}, Zh. Kydyrova², A. Shainurov¹, A. Alibekova³,
E. Temirbekova¹, 2024

¹Korkyt Ata Kyzylorda University, Kyzylorda, Kazakhstan;

²M. Auezov South Kazakhstan University, Shymkent, Kazakhstan;

³Kyzylorda Open University, Kyzylorda, Kazakhstan.

E-mail: aalibekyzy@gmail.com

GOVERNMENT SPENDING ON HIGHER EDUCATION IN CENTRAL ASIAN COUNTRIES

Bodykova Ainur — doctoral student of the Korkyt Ata Kyzylorda University, 120014, Republic of Kazakhstan, Kyzylorda, 29A Aiteke Bi Street

E-mail: aalibekyzy@gmail.com. ORCID: 0009-0003-3893-5039;

Zhamilya Kydyrova — Candidate of economics, Department of Management and marketing M. Auezov South Kazakhstan University, 160012, Republic of Kazakhstan, Shymkent, 5, Tauke khan avenu

E-mail: ms.zhamilya@mail.ru. ORCID: 0000-0003-2396-2264;

Shainurov Abay — Candidate of economics, Department of Economics and Management of the Korkyt Ata Kyzylorda University, 120014, Republic of Kazakhstan, Kyzylorda, 29A Aiteke Bi Street
E-mail: kaup@mail.ru. ORCID: 0000-0003-2009-9151;

Alibekova Aigul — Candidate of Economic Sciences, Department of Socio-Economic Specialties, Kyzylorda Open University, 120000, Republic of Kazakhstan, Kyzylorda, 72 Muratbayev Street
E-mail: Aica81@mail.ru. ORCID: 0000-0002-0647-9484;

Temirbekova Elmira — Master of Economics, Department of Economics and Management of the Korkyt Ata Kyzylorda University, 120014, Republic of Kazakhstan, Kyzylorda, 29A Aiteke Bi Street
E-mail: e.temirbekovna@gmail.com. ORCID: 0000-0002-0252-3978.

Abstract. Government spending on education contributes to the country's economic growth through the development of human capital. The potential benefits of education can be divided into economic and social, public and private. Educated people have the skills and knowledge that are necessary for innovation, entrepreneurship and productivity improvement. Higher levels of education are usually associated with higher salaries and better job opportunities. Investments in education contribute to the development of skills and knowledge among the population, which contributes to innovation, technological progress and productivity growth. In addition, higher education promotes the development of critical thinking, creativity and the ability to adapt to changing conditions. These skills are especially important in today's economy, which is changing rapidly and requires flexibility and innovation. The

relevance of the topic is determined by the challenges facing the Central Asian countries of integration into the global educational environment through government support and ensuring accessibility of higher education. The purpose of the article is to study government spending as an investment in higher education in Central Asian countries. There are many studies demonstrating a positive relationship between the level of education of the population and economic development. Countries with high levels of education usually have more productive economies and better indicators of social development. In Central Asian countries, the level of public spending on education is significantly differentiated both in absolute and relative terms. There is a positive correlation between the level of education spending and the education level index in the Central Asian States. The authors also highlight the need to assess, when calculating the impact of higher education on economic growth, not only the coverage and other quantitative characteristics of education, but also its quality.

Keywords: education costs, gross domestic product, higher education, economic growth, human capital

©А.Ә. Бодықова^{1*}, Ж.Ш. Кыдырова², А.С. Шайнуров¹, А.Б. Алибекова³,
Э.Т. Темирбекова¹, 2024

¹Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан;

²М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан;

³Қызылорда ашық университеті, Қызылорда, Қазақстан.

E-mail: aalibekyzy@gmail.com

ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ЕЛДЕРІНДЕГІ ЖОҒАРЫ БІЛІМГЕ АРНАЛҒАН МЕМЛЕКЕТТІК ШЫҒЫНДАР

Бодықова Айнұр Әлібекқызы — Қорқыт Ата Қызылорда университетінің докторанты, 120014, Қазақстан Республикасы, Қызылорда, Айтеке би көшесі, 29А

E-mail: aalibekyzy@gmail.com. ORCID: 0009-0003-3893-5039;

Кыдырова Жамиля Шафхатқызы — э.ғ.к., М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті Менеджмент және маркетинг кафедрасының доценті, 160012, Қазақстан Республикасы, Шымкент, Тәуке хан даңғылы, 5

E-mail: ms.zhamilya@mail.ru. ORCID: 0000-0003-2396-2264;

Шайнуров Абай Серикович — э.ғ.к., Қорқыт Ата Қызылорда университетінің экономика және басқару кафедрасының аға оқытушысы, 120014, Қазақстан Республикасы, Қызылорда, Айтеке би көшесі, 29А

E-mail: kaup@mail.ru. ORCID: 0000-0003-2009-9151;

Алибекова Айгүл Бекхожаевна — э.ғ.к., Қызылорда ашық университетінің әлеуметтік-экономикалық мамандықтар кафедрасының аға оқытушысы, 120000, Қазақстан Республикасы, Қызылорда, Мұратбаев көшесі, 72

E-mail: Aica81@mail.ru. ORCID: 0000-0002-0647-9484;

Темирбекова Эльмира Темирбековна — э.ғ.к., Қорқыт Ата Қызылорда университетінің экономика және басқару кафедрасының аға оқытушысы, 120014, Қазақстан Республикасы, Қызылорда, Айтеке би көшесі, 29А

E-mail: e.temirbekovna@gmail.com. ORCID: 0000-0002-0252-3978.

Аннотация. Мемлекеттің білім беруге арналған шығындары адами капиталды дамыту арқылы елдің экономикалық өсіміне ықпал етеді. Білім берудің әлеуетті пайдасын экономикалық және әлеуметтік, қоғамдық және жеке деп бөлуге болады. Білімді адамдар инновацияға, кәсіпкерлікке және өнімділікті арттыруға қажетті дағдылар мен білікке ие. Жоғары білім деңгейі, әдетте, жоғары жалақымен және жақсы қызметтік мүмкіндіктермен байланысты. Білімге инвестиция салу тұрғындардың дағдылары мен білімін дамытуға ықпал етеді, бұл инновацияға, технологиялық прогреске және өнімділіктің өсуіне ықпал етеді. Сонымен қатар, жоғары білімнің сыни ойлауды, шығармашылықты және өзгермелі жағдайларға бейімделу қабілетін қалыптастыруға әсері зор. Мұндай қабілеттер, әсіресе, тез өзгертін және икемділік пен инновацияны қажет ететін заманауи экономикада аса маңызды. Тақырыптың өзектілігі Орталық Азия елдерінің алдында тұрған жаһандық білім беру ортасына интеграциялану сын-тегеуріндеріне мемлекеттік қолдау және жоғары білімнің қолжетімділігін қамтамасыз ету арқылы жету мүмкіндігін қарастырумен айқындалады. Мақаланың мақсаты жоғары білімге инвестиция ретінде Орталық Азия елдеріндегі мемлекеттік шығындарды зерттеу болып табылады. Халықтың білім деңгейі мен экономикалық даму арасындағы оң байланысты көрсететін көптеген зерттеулер бар. Білім деңгейі жоғары елдерде тиімді экономика және әлеуметтік дамудың жақсы көрсеткіштері тіркелген. Орталық Азия елдерінде білім беруге жұмсалатын мемлекеттік шығындардың деңгейі абсолютті де, салыстырмалы да көрсеткіштерде айтарлықтай сараланған. Орталық Азия мемлекеттеріндегі білім беру шығындарының деңгейі мен білім деңгейінің индексі арасында оң корреляция байқалады. Сондай-ақ, авторлар жоғары білімнің экономикалық өсім көрсеткіштеріне әсерін есептеу кезінде тұрғындардың біліммен қамтылуы мен басқа да сандық сипаттамаларға ғана емес, оның сапасын да бағалау қажеттілігін атап көрсетеді.

Түйін сөздер: білім беру арналған шығындар, жалпы ішкі өнім, жоғары білім, экономикалық өсім, адами капитал

©А.А. Бодыкова^{1*}, Ж.Ш. Кыдырова², А.С. Шайнуров¹, А.Б. Алибекова³,
Э.Т. Темирбекова¹

¹Кызылординский университет имени КORKыт Ата, Кызылорда, Казахстан

²Южно-Казахстанский университет имени М. Ауэзова, Шымкент, Казахстан

³Кызылординский открытый университет, Кызылорда, Казахстан

E-mail: aalibekyzy@gmail.com

ГОСУДАРСТВЕННЫЕ РАСХОДЫ НА ВЫСШЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ В СТРАНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Бодыкова Айнуp Алибеккызы — докторант Кызылординского университета имени КORKыт Ата, 120014, ул.Айтеке би, 29А, Кызылорда, Казахстан

E-mail: aalibekyzy@gmail.com. ORCID: 0009-0003-3893-5039;

Кыдырова Жамиля Шафхатовна — к.э.н., доцент кафедры Менеджмент и маркетинг

Южно-Казахстанского университета имени М. Ауэзова, 160012, проспект Тауке хана, 5, Шымкент, Казахстан

E-mail: *ms.zhamilya@mail.ru*. ORCID: 0000-0003-2396-2264;

Шайнуров Абай Серикович — к.э.н., старший преподаватель кафедры экономики и управления Кызылординского университета имени Коркыт Ата, 120014, ул.Айтеке би, 29А, Кызылорда, Казахстан

E-mail: *kaup@mail.ru*. ORCID: 0000-0003-2009-9151;

Алибекова Айгул Бекхожаевна — к.э.н., старший преподаватель кафедры социально-экономических специальностей, Кызылординский открытый университет, 120000, ул.Муратбаева, 72, Кызылорда, Казахстан

E-mail: *Aica81@mail.ru*. ORCID: 0000-0002-0647-9484 ;

Темирбекова Эльмира Темирбековна — м.э.н., старший преподаватель кафедры экономики и управления Кызылординского университета имени Коркыт Ата, 120014, ул.Айтеке би, 29А, Кызылорда, Казахстан

E-mail: *e.temirbekovna@gmail.com*. ORCID: 0000-0002-0252-3978.

Аннотация. Государственные расходы на образование способствуют экономическому росту страны за счет развития человеческого капитала. Потенциальные выгоды образования можно разделить на экономические и социальные, общественные и частные. Образованные люди обладают навыками и знаниями, которые необходимы для инноваций, предпринимательства и повышения производительности. Более высокий уровень образования обычно ассоциируется с более высокими заработными платами и лучшими возможностями трудоустройства. Инвестиции в образование способствуют развитию навыков и знаний у населения, что способствует инновациям, технологическому прогрессу и росту продуктивности. Кроме того, высшее образование способствует развитию критического мышления, творческого потенциала и способности адаптироваться к изменяющимся условиям. Эти навыки особенно важны в современной экономике, которая быстро меняется и требует гибкости и инноваций. Актуальность темы определена стоящими перед странами Центральной Азии вызовами интеграции в глобальную образовательную среду посредством государственной поддержки и обеспечения доступности высшего образования. Целью статьи является исследование государственных расходов как инвестиции в высшее образование в странах Центральной Азии. Существует множество исследований, демонстрирующих положительную взаимосвязь между уровнем образования населения и экономическим развитием. Страны с высоким уровнем образования обычно имеют более продуктивные экономики и лучшие показатели социального развития. В странах Центральной Азии уровень государственных расходов на образование существенно дифференцирован как в абсолютных, так и в относительных показателях. Отмечается положительная корреляция между уровнем расходов на образование и индексом уровня образования в государствах Центральной Азии. Также авторы выделяют необходимость оценки при расчете влияния высшего образования на показатели экономического роста не только охвата и других количественных характеристик образования, но и его качества.

Ключевые слова: расходы на образование, валовый внутренний продукт, высшее образование, экономический рост, человеческий капитал

Кіріспе

Қазіргі жаһандану жағдайында әлем елдері ғылым мен білім беру, мемлекеттің инновациялық әлеуетін қалыптастыру, адами ресурстарды дамытуға инвестициялар салу, сондай-ақ, білім беру жүйелерін жаңғырту арқылы экономикалық өсімге қол жеткізуге қарай қарқынды дамуға бет алған. Қоғамның әлеуметтік-экономикалық даму шарттары елдің зияткерлік әлеуетін қалыптастыратын экономикалық және білім беру сияқты ұлттық жүйелердің құрамдас бөлімдерінің өзара байланысымен тығыз бірлікте. Себебі, елдердің тұрақты және үдемелі дамуы көбінесе білім беру жүйесінің жай-күйімен анықталады. Жаңа білімнің жинақталуы әлемдік және ұлттық экономиканың өсім көзіне айналған. Сондықтан, білім - инвестиция салуда экономиканың тартымды секторы болып отыр.

Алайда, білім — экономикалық өсім үшін панацея емес. Тұрақты және тең дамуға қол жеткізу үшін инфрақұрылым, институттар, экономикалық саясат және ресурстардың қолжетімділігі сияқты басқа факторларды да ескеру қажет.

Жалпы, білім беруге инвестиция салу және қолжетімді және сапалы білім беру мүмкіндіктерін құру экономикалық даму стратегиясының маңызды элементтері болып табылады және өнімділікті арттыруға, теңсіздікті азайтуға және өмір сүру сапасын жақсартуға ықпал етеді.

ЮНЕСКО-ның «Тұрақты даму мақсаттарының» міндеттерінде жоғары білім мен білім сапасына тең қолжетімділікті қамтамасыз етудің маңыздылығына үлкен мән берілген. Сондай-ақ, жоғары және университеттік білім беру мен ғылыми зерттеулердің трансшекаралық бағдарламаларын дамыту саласындағы халықаралық ынтымақтастықты нығайту, сондай-ақ дамыған және дамушы елдердің жоғары оқу орындарына түсу үшін дамушы елдерге берілетін стипендиялар санын жаһандық кеңейту қажеттігі көрсетілген (Education 2030: Incheon Declaration, 2015).

Бүгінде жоғары білім табиғи ресурстарға негізделген экономикадан «білім қоғамына» көшуге міндеттеме алған Орталық Азияның бес еліндегі экономикалық дамудың шешуші факторы ретінде қарастырылады. Дегенмен, бұл елдердегі жоғары білімді басқару үлгісі де, бағыты да әртүрлі. Қазақстан, Өзбекстан, Қырғызстан, Тәжікстан елдерінде білім берумен қамту деңгейінде, оқуды бітіру көрсеткіштерінде және мемлекеттік және жеке білім беру мекемелерімен қамтуда айтарлықтай айырмашылықтар бар. Жоғары білім беруді интернационалдандыру деңгейінде және жұмысқа орналасу мүмкіндіктері де түрлі деңгейде болса, Түркіменстан — отыз жылдан аса аталған тенденцияларды жабуға тырысқан мемлекет. Зерттеу барысында Түркіменстанның жоғары білімі жайлы ақпаратты жинау ашық қолжетімділікте сенімді ақпараттың болмауына байланысты қиындық туғызды. Елде халықаралық ұйымдардың ресми ақпарат көздері және деректері ашық

жарияланбайды. Интернетке қолжетімділік үй шаруашылықтарының тек 13,4 %-ына ғана тиесілі болса, Түркіменстан жоғары оқу орындарының әлі күнге дейін ресми сайттары жоқ, Білім министрлігінің ресми сайты 2020 жылдың маусымында ғана іске қосылған және онда берілген ақпарат шектеулі (Система образования в Туркменистане, 2021).

Экономиканы дамытуда жоғары білікті мамандарды даярлау мәселелері басым рөл атқарады. Орталық Азия мемлекеттерде білім беру шығындары білім беру жүйесін дамыту деңгейіне тікелей әсер етеді. Соңғы жылдары шығындардың оң динамикасы байқалады, дегенмен, білімді де, білікті жастармен әлемдік бәсекелестікте алдыңғы қатарға шығып, жоғары тұғырдан көрінуде адами дамуды онан әрі ынталандыруға қажетті білім беру шығындарын мемлекет тарапынан тиімді басқару өзекті, әрі маңызды мәселе болып табылады.

Материалдар мен негізгі әдістер

Білім беруге салынатын инвестициялардың іргелі негіздері және олардың елдердің әлеуметтік-экономикалық дамуындағы адами капитал теориясы тұрғысынан рөлі Г.Беккердің (Becker, 1964), Э.Денисоннің (Денисон, 1976), Т.Шульцтің (Schultz, 1972) еңбектерінде орын алған. Т.Шульцтің еңбектері Халықаралық ұйымдардың (Әлемдік банк және Халықаралық Валюталық Қордың) білім беру саласына қаржы бөлуінің өсуіне айтарлықтай әсер етті.

Заманауи ғылыми-зерттеулерде мемлекеттік білім беру шығындары, бөлінген қаражатты пайдалану тиімділігін бағалау, оларды оңтайландыру мәселелері А. Айдрус, Л.Ю. Горшкова (Айдрус, Горшкова, 2016), Л.Вессман (L. Wößmann), Э.А. Ханушек (E.A. Hanushek) (Wößmann & Hanushek, 2007), Н.В. Логвин (Логвин, 2012) және басқа да ғалымдардың еңбектерінде кездеседі.

Жоғары білім беру жүйесін басқару механизмдерін сипаттайтын Б.Кларктың «үйлестіру үшбұрышының» моделін ескере отырып (Clark, 1983), 1991 жылға дейін Орта Азия елдерінің жоғары білім жүйесін реттеудегі басты рөлді мемлекет атқарды, ал академиялық қоғамдастық пен нарықтық күштердің қатысу дәрежесі нөлге жақын болды. Кейіннен посткеңестік кеңістіктегі елдердің көпшілігі сияқты бұл елдерде де мемлекеттің осы саладағы рөлін шектей отырып, жоғары білім беруді орталықсыздандыру және жекешелендіру үдерістері жүзеге асты. Мұндай үдерістер білім экономикасына деген ұмтылыс, жоғары білім беруді жаһандандыру мен интернационалдандыруға, білім беру жүйелерін дамытуға мемлекеттік шығындарды қысқартуға және т.б. себептерге байланысты орын алды (Вахштайн және т.б., 2005).

Білім беру шығындары негізгі факторлардың бірі жұмыс күшінің сапасы болып табылатын елдердің экономикалық дамуына айтарлықтай әсер етеді. Осыған байланысты экономикалық дамуда білім беру жүйесіне үлкен рөл жүктеледі, себебі білім арқылы тұрғындар қажетті білік мен дағдыларды қалыптастырады және оларды әрі қарай кәсіби салада қолданады.

Дамыған елдердегі білім беру саясаты мен жоғары білім беру жүйесін басқару ерекшеліктерін зерттеу олардың бәсекеге қабілеттілігі мен әлемдік

білім беру қызметтері нарығындағы позицияларына әсер ететін факторлар анықталған. Оларды келесідей түрде жинақтап көрсетуге болады.

1. Жоғары білім беру жүйесіне бөлінетін жоғары мемлекеттік шығыстар. Мысалы, Швецияда жоғары білімге инвестициялар ЭБДҰ (ОЭСР) елдері бойынша орташа деңгейден жоғары (ЖІӨ-нің 1,8 %-ы, басқа елдерде - 1,6 %). Бұл жоғары білімге жұмсалатын шығыстар білім беруге жұмсалатын жалпы мемлекеттік шығыстардың шамамен 25 %-ын құрайды. Швецияның жоғары білім беру жүйесі көбінесе мемлекет қаржыландыратын 80 % мемлекеттік университеттерден тұрады, олардың шамамен 78 %-ы тікелей гранттар түрінде түседі (Swedish Higher Education, 2020).

2. Жоғары білімнің қолжетімділігін арттыру; оған АҚШ-тың жоғары білім беру жүйесі мысал бола алады. Аз қамтылған отбасылардан шыққан оқушыларды университетке түсуге дайындау үшін репетиторлармен консультациялар мен сабақтар беретін мемлекеттік бағдарламалар іске асырылады. Сонымен қатар, халық білім беру мақсаттарына арналған несиеге салықтық жеңілдік алу құқығын, сондай-ақ 10–15 жыл ішінде жұмысқа орналасқаннан кейін қайтарылатын субсидия түрінде тікелей қаржылық көмек алу мүмкіндігін алады (Dominic & Shirley, 2020).

3. Білім беру қызметтерінің экспортына бағдарлану және әлемдік нарықта жоғары оқу орындарының тартымдылығын арттыру. Әлемдік нарықтағы білім беру қызметтерінің жетекші экспорттаушылары – АҚШ, Австралия және Канада. 2020 жылы АҚШ-та басқа елдерден келген 1 миллионнан астам студент оқыды, бұл ел бюджетін жылына 30 миллиард доллардан астам толықтыруға ықпал етті. Сонымен қатар, білім беру қызметтерінің экспорты елдің жоғары оқу орындарында оқыған шетелдік азаматтар арасынан жоғары білікті мамандардың өсуін қамтамасыз ете отырып, ұлттық еңбек нарығының дамуына да қолайлы әсер етеді. Сарапшылар білім беру қызметтерін экспорттау нарығының одан әрі өсуін болжайды, өйткені 2025 жылға қарай шетелдік студенттер санының 2-ден 7 млн адамға дейін өседі, оның 2/3 бөлігі Үндістан мен Қытайдан келеді деп күтілуде (Чинаева, 2017).

4. Білім беру жүйесін қаржыландыру үшін жеке инвестицияларды тарту және бірлескен ғылыми-зерттеулер жүргізу. Ұлыбританияның тәжірибесі жоғары білім беру жүйесіне инвестицияларды мемлекет қана емес, бизнес те жүзеге асыратынын дәлелдейді. Соңғы жылдары мемлекеттік қаржыландырудың басымдығы - жеке бизнес пен жоғары оқу орындарының бірлескен жобалары, бұл білім беру ұйымдарының зерттеу персоналы санының, сондай-ақ сыртқы коммерциялық тапсырыс берушілер үшін жүргізілетін зерттеулер санының артуына ықпал етті. Мысалы, 2020 жылы Ұлыбританиядағы ҒЗТКЖ-ның ең ірі демеушісі елде жүргізілген зерттеулер мен әзірлемелердің жалпы көлемінің 54 %-ын қаржыландырған бизнес-секторы болды (Office for National Statistics, 2021).

Эндогендік өсу теориясына сәйкес, адами капиталдың қалыптасуы мен өсуі физикалық капиталды тиімдірек пайдалануға мүмкіндік береді, бұл жан басына шаққандағы ЖІӨ-нің өсуіне әкелуі керек. Сонымен қатар, білімнің жоғары

деңгейі адамның денсаулығына жауапкершілікпен қарауды, қылмыстың төмендеуін және төзімділіктің жоғарлауына ықпал етеді. Өз кезегінде, бұл мемлекеттің қылмысқа қарсы күрес пен денсаулық сақтау шығындарын азайтуға және тұтастай алғанда елдің, оның ішінде шетелдік компаниялар үшін тартымдылығын арттыруға ықпал етеді.

Қазіргі кезеңде Орталық Азия аймағында білімнің қазіргі нарық талаптарына айтарлықтай сәйкес келмеуі байқалады, сондай-ақ, жұмыс берушілердің 50 %-ға жуығы бос қызметтік лауазымдарға маман іздеген кезде қиындықтарға тап болатындығын білдірген (Высшее образование в Центральной Азии, 2022). Білімнің талаптарға сәйкес келмеуі заманауи нарықта жеткіліксіз білім берудің нәтижесі ғана емес, сонымен қатар еңбек нарығының қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін білім беру саласын жүйелі деңгейде реформалау қажеттілігін айқындайды.

Нәтижелер мен талқылау

Орталық Азиядағы жоғары білім беру саласы дамудың әртүрлі кезеңінде деп айтуға болады, яғни білім берумен қамту деңгейінде, оқуды аяқтау көрсеткіштерінде және мемлекеттік және жеке білім беру мекемелерімен қамтуда айтарлықтай айырмашылықтар бар. Сонымен бірге, жоғары білім беруді интернационаландыру деңгейіндегі және жұмысқа орналасу мүмкіндіктерінде алшақтық орын алған. Жоғары біліммен қамту жалпы коэффициенті (ЖҚК) - ЖОО-да техникалық және кәсіптік білім ұйымдарында оқитындар және ЖОО-да саны 18–22 жастағы халықтың жалпы санына қатынасымен анықталатын көрсеткіш (Мизинцева, 2017). ЖҚК негізінде елдер жалпы әлемдік деңгейде өсудің мынадай үш кезеңі бойынша жіктеледі:

- элиталық кезең - жоғары білімге қолжетімділік табыс деңгейі жоғары немесе дарындылығы жоғары адамдармен шектеледі (ЖҚК 15 % немесе одан төмен деңгейде);

- бұқаралық кезең - жоғары білім халықтың неғұрлым кең тобына қолжетімді (ЖҚК 16-дан 50 %-ға дейін);

- жалпы кезең - жоғары білім алу көптеген жастар үшін ортақ даму жолы болып табылады (ЖҚК 51 %-дан жоғары). ЖҚК аймақ бойынша Қазақстандағы 62 %-дан, Қырғызстанда 41 %-ға, Тәжікстанда 31 %-ға, Түркіменстанда – 14,2 % және Өзбекстанда 10 %-ға дейін өзгереді.

Орталық Азия елдеріндегі жоғары білім саласының қазіргі жайы туралы ақпарат 1-кестеде берілген.

Кесте 1. Орталық Азия елдеріндегі жоғары білім саласының көрсеткіштері, 2023 жыл

	ЖОО саны				ЖОО санының тұрғындар санына қатынасы*	Жоғары білімді аяқтау, (%)**	сыртқы ұтқырлық коэффициенті (%)***	ЖОО оқитын әйелдер үлесі, (%)****
	мем лекеттік	жеке	шетелдік	барлығы				
Қазақстан	30	84	2	116	1/146 000	52	13,2	53,7
Өзбекстан	115	65	30	210	1/833 000	12	12,3	46
Қырғызстан	28	35	-	63	1/115 000	37	5,1	52

Тәжікстан	38	1	-	39	1/107 000	21	-	40,9
Түркіменстан	23	-	-	-	1/87 000	10	-	38,5

¹Ескерту: *1000 тұрғынға шаққандағы ЖОО саны
**кем дегенде екі-төрт жылдық жоғары білімді аяқтаған 25-29 және 30-34 жас аралығындағы адамдардың пайызы
***шетелде оқитындар саны елдегі ЖОО студент санының пайызымен
****оқу жылындағы ЖОО студенттерінің (ерлер мен әйелдердің) жалпы санының пайызы
²Ескерту: <https://knoema.com/atlas/topics/Education>

Аймақтағы жалпы білім саласын талдаудың сандық көрсеткіші ретінде Әлемдік банктің рейтингінде жарияланған ЖІӨ пайызымен көрсетілген білім берудегі мемлекеттік және жеке шығындары сомасын қарастырайық (World Development Indicators, 2022). Сапалық көрсеткіш ретінде Біріккен Ұлттар Ұйымының Даму бағдарламасының (ПРООН) ересек халықтың сауаттылық индексі және білім алатын оқушылардың жиынтық үлесінің индексінің біріктірілген көрсеткіші ретінде есептелетін әлем елдерінің білім деңгейі (Education Index) индексі алдық (Education index, 2023). Бұл - адами даму индексі есептеу үшін қолданылатын әлеуметтік дамудың негізгі көрсеткіштерінің бірі, ел халқының қол жеткізген білім деңгейі тұрғысынан елдің жетістіктерін анықтайды. Бұл көрсеткіш өте әмбебап, бірақ ол елдегі білім беру сапасын толық көрсетпейді, өйткені білім берудің қолжетімділігіндегі айырмашылықты, оқу ұзақтығын, сонымен қатар, шетелде оқитын студенттерді ескермейді. 2-кестеде Орталық Азия елдерінде білім берудегі сандық көрсеткіштерді салыстыру келтірілген.

Кесте 2. Орталық Азия елдеріндегі білім беру шығындары мен білім беру деңгейінің өзара байланысы, 2023 жыл

	Білім деңгейі			Білім беруге арналған шығындар			
	индекс		Рей- тингтегі орны (188 ел)	Мемле- кеттік бюджет тің жалпы көлеміне %-бен	ЖІӨ- ге %-бен	Жоғары білімге арналған шығындар (білім беруге арналған мемлекеттік шығындардың %-ы)	Жоғары білім беруде 1 студентке шаққандағы мемлекеттік шығындар (жан басына шаққандағы ЖІӨ %-ы)
	2023	^Δ (2023- 2014)					
Қазақстан	0,85	0,82	37	24,1	5,47	9	7,5
Өзбекстан	0,74	0,72	76	21,9	4,92	8	7,3
Қырғызстан	0,75	0,72	75	19,7	7	7	4,9
Тәжікстан	0,70	0,67	107	18,7	5	10	19,7
Түркіменстан	0,74	0,63	77	40	4	9	-

Ескерту: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/education-index-by-country>
<https://data.worldbank.org/country>

Көрсеткіштерді салыстыру кезінде Орталық Азия елдеріндегі білім беру шығындарының деңгейі мен білім деңгейінің индексі арасында оң корреляция

байқалады. Қазақстан білім деңгейі индексі, білім беруге арналған бюджеттік шығындар көлемі жағынан көш бастап тұр, яғни мұнда ғылыми-зерттеулер мен әзірлемелерге бөлінген қаржыландыру механизмдері де әсер етеді. ҚР ЖІӨ құрылымындағы білім беруге арналған шығындары 2021 жылы 4,35 %, 2022 жылы бұл көрсеткіш 4,59 %, 2023 жылы - 5,47 %-ға жетті. Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімге мемлекеттік шығындар 12,1 %-ға, яғни 345,4 млрд. теңгеден 387,3 млрд. теңгеге дейін ұлғайды. ЖІӨ құрылымында 2022 жылғы жылы 0,43 %-дан 2023 жылы 0,47 %-ға дейін өсті. 2022-2023 оқу жылында мемлекеттік бюджет еліміздің жоғары оқу орындарында 88 204 орынды қаржыландырды, бұл алдыңғы кезеңмен салыстырғанда 16 490 орынға артық. Оның ішінде 75 761 орын - бакалавриатқа, 13 253 – магистратураға және 1890 – докторантураға (PhD) бөлінді (Госрасходы на образование, 2023).

Өзбекстан, Түркіменстан, Қырғызстанның білім деңгейі индексі арасында айтарлықтай алшақтық жоқ. Дегенмен, Тәжікстан көрсеткіші аймақ елдері арасында және әлемдік рейтингтегі орны ең төменгі болғанымен, жоғары білім беруде 1 студентке шаққандағы мемлекеттік шығындар (жан басына шаққандағы ЖІӨ-ге %-ы) бойынша – ең жоғарғысы, яғни бұл бөлінген қаржылардың тиімсіз жұмсалу мүмкіндігінің жоғары екендігін көрсетеді. Сондықтан бөлінген қаржыны тиімді пайдалану жағдайында білім беру шығындарының деңгейі білім беру жүйесінің дамуына айтарлықтай әсер етеді деген қорытынды жасауға болады.

Қазіргі уақытта білім беру ұлттық экономикалардың бәсекеге қабілеттілігінің жоғары деңгейін қамтамасыз етудің негізі болып табылады. Жоғары білім беруге инвестициялар ұзақ мерзімді өсу әлеуетін дамыту және технологиялық және демографиялық өзгерістерге ден қою үшін ерекше маңызға ие, еңбек нарығын және тұтастай экономиканы дамыту үшін негіз жасайды. Сондықтан дағдарыс кезеңінде де мемлекеттерге білім беру шығындарын азайту қажет емес, өйткені оның жағымсыз салдары ұзақ уақыт бойы қоғамда көрініс беруі мүмкін.

Алайда, білім беру шығындарының артуы әрдайым білім беру қызметтерінің сапасының жоғарылауымен қатар жүрмейді. Нәтижесінде білім берудің сандық шығындарын ғана емес, сонымен қатар сапалық нәтижелерді, сондай-ақ олардың экономикалық және әлеуметтік дамуға әсерін бағалау маңызды.

Білім беру шығындарының тиімділігін бағалау кезінде ЖІӨ-ден және шоғырландырылған бюджеттен шығындардың үлесін, сондай-ақ шығындардың абсолютті мәндерін ғана емес, сонымен қатар бірқатар басқа факторларды да ескеру қажет, атап айтсақ: ЖОО-дағы оқытушылардың саны мен үлесі; жастарды жоғары кәсіби бағдарламалармен қамту, жоғары кәсіптік білім беру мекемелерінің саны, мамандарды даярлау коэффициенті, сауаттылық деңгейі және т.б.

Қорытынды

Макро деңгейде білім берудің қайтарымын бағалауда бірқатар қиындықтар туындайды. Дамыған елдерде экономикалық өсудің білім беру шығындарының

үлесіне тәуелділігі анықталған. Дамушы елдер үшін жаһандану және интеграция жағдайында ұлттық экономиканы дамытуда жоғары білікті мамандарды даярлау мәселелері аса өзекті. Орталық Азия мемлекеттерінде білім беру шығындары білім беру жүйесінің даму деңгейіне тікелей әсер етеді. Сондықтан аймақ елдерінде жоғары білім деңгейінің өсуін іске асыру іс-шаралар кешенін қамтитын төмендегідей негізгі бағыттар бойынша жүзеге асырылуға тиіс:

- Орталық Азиядағы ұлттық біліктілік жүйелерін әділ тануды және дамытуды қамтамасыз ету және субаймақтық және аймақтық деңгейлерде студенттер мен жұмыс күшінің өңірлік ұтқырлығын арттыру үшін жоғары білім беру саласындағы біліктіліктерді тану жөніндегі ЮНЕСКО-ның жаһандық конвенциясын ратификациялау және қабылдау;

- қатаңжалдау үрдістерін енгізу, сондай-ақ жоғары білікті оқытушыларды тарту үшін еңбек жағдайларын, мүмкіндіктер мен ынталандыруды жақсарту және «ақылдардың кетуіне» жол бермеу арқылы оқыту стандарттарын арттыруды қамтамасыз ету;

- еңбек нарығы мен жұмыспен қамтуда қажетті дағдыларды қалыптастыруда әлеуетті жұмыс берушілер мен кәсіби ұйымдар сияқты түрлі мүдделі тараптарды ынтымақтастыққа тарту, әсіресе ұлттық біліктілік жүйелерін әзірлеу және енгізу кезінде;

- аймақтық ынтымақтастық пен әріптестікті, сондай-ақ тәжірибе мен тәжірибемен өзара алмасуды нығайту, онлайн оқыту әдістерін жетілдіру;

- дамыған елдер деңгейіне жету үшін мемлекеттік бюджеттің білім беруге бөлінетін үлесін және ЖІӨ пайызы ретінде жоғары білімге мемлекеттік инвестициялар көлемін ұлғайту;

- ұлттық мақсаттар контекстінде қаржыландыру көздерін әртараптандыру мақсатында ұлттық және институционалдық деңгейлерде жоғары білім беруді қаржыландыру стратегияларын қайта қарау.

Орталық Азия елдеріндегі жоғары білім беру жүйесі мемлекеттік тапсырыстар механизмін қолдана отырып, нарықтық қағидаттарды басшылыққа ала отырып жүргізілуі тиіс. Мұндай механизм еңбек нарығы мен жоғары білім беру жүйесінің жай-күйін анықтайтын зерттеулерге, әлеуметтік-экономикалық даму тенденцияларын уақытылы бақылауға негізделіп, ұлттық экономикалардың даму перспективаларын ескере отырып реформаларды жүзеге асыруды қажет етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

Айдрус И.А., Горшкова Л.Ю. (2016). Особенности развития международного рынка образовательных услуг на современном этапе. — М.: Изд-во РУДН, — 2016. — 316 с.

Аналитическая записка: Высшее образование в Центральной Азии. — https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377911_rus

Вессман Л., Ханушек Э. (2007). Роль качества образования в экономическом росте (продолжение, часть 2) / пер. с англ. Е. Покатович // Вопросы образования. — 2007. — № 3. — 115–185 с.

Беккер Г. Человеческий капитал (1964). Теоретический и эмпирический анализ с особым упором на образование. 3-е изд. Чикаго: Издательство Чикагского университета, — 1964. — 412 с.

Вахштайн В.С., Мешкова Т.А., Железов Б. (2005). Основные изменения государственной

политики в сфере высшего образования в странах ОЭСР // Вопросы образования. — 2005. — № 2. — 32–46 с.

Показатели мирового развития (2022 г.). Вашингтон, округ Колумбия: Всемирный банк. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/752121468182353172/> Индикаторы мирового развития — 2022. — 134 с.

Денисон Э.Ф. (1976). Вклад знаний в экономический рост: межстрановой анализ // Вопросы экономики. — 1976. — № 11. — С. 153–158.

Доминик Дж. Брюэр, Морис Ширли (2020). Федеральная политика по продвижению инноваций в высшем образовании США. Доступно по адресу: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED578896.pdf> — 2020. — 35 с.

Шульц Т.В. (1971). Инвестиции в человеческий капитал: роль образования и исследований. Нью-Йорк: Свободная пресса, —1971. — 272 с.

Логвин Н.В. (2012). Роль государства в росте экономической системы эффективности образования // Вестн. Поволж. ин-та управления. —2012. — № 4 (33). — С. 24–30

Мизинцева М.Ф., Чавыкина М.А. (2017). Динамика расходов на образование в государствах-членах ЕАЭС // Известия Саратовского университета. Серия. Экономика. Управление. Право. — 2017. — Т. 17. — Вып.3.

Кларк Б.Р. (1983). Система высшего образования: академическая организация в межнациональной перспективе. Издательство Калифорнийского университета, —1983. — 236 с.

Чинаева Т.И. (2017). Основные тенденции развития международного рынка образовательных услуг // Статистика и экономика. —2017. —Т. 14. № 1. — С. 60–68.

Управление национальной статистики. URL: <https://www.ons.gov.uk/economy/governmentpublicsectorandtaxes>.

REFERENCES

Aidrus I.A., Gorshkova L.Yu. (2016). Features of the development of the global market of educational services at the present stage. M.: Publishing house RUDN, —2016. —316 p.

Policy Brief: Higher Education in Central Asia/https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377911_rus

Wessman L., Hanushek E. (2007). The role of quality of education in economic growth (continued, part 2) / trans. from English E. Pokatovich // Issues of education. —2007. —No. 3. — 115–185 p.

Becker G. Human Capital (1964). A Theoretical and Empirical Analysis, with special reference to education. 3rd ed. Chicago: University of Chicago Press, —1964. — 412 p.

Vakhshstain V.S., Meshkova T.A., Zhelezov B. (2005). Main trends in state policy in the field of higher education in OECD countries // Issues of Education. —2005. —No. 2. — 32–46 p.

World Development Indicators (2022). Washington, DC: World Bank. — URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/752121468182353172/World-development-indicators-2022>. - 134 p.

Denison E.F. (1976). The contribution of knowledge to economic growth: cross-country analysis // Questions of Economics. — 1976. — No. 11. — Pp. 153–158.

Dominic J. Brewer, Maurice Shirley (2020). Federal Policy to Promote Innovation in US Higher Education. Available at: — <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED578896.pdf>. — 2020. — 35 p.

Schultz T.W. (1971). Investment in Human Capital: The Role of Education and of Research. N.Y.: Free Press, —1971. — 272 p.

Logvin N.V. (2012). The role of the state in increasing the economic efficiency of the education system // Вестн. Волга region Institute of Management. —2012. — No. 4 (33). — Pp. 24–30

Mizintseva M.F., Chavykina M.A. (2017). Dynamics of spending on education in the EAEU member states // News of the Saratov University. Series. Economy. Control. Right. — 2017. — Т. 17. — Issue 3.

Clark B.R. (1983). The Higher Education System: Academic Organization in Cross-national Perspective. University of California Press, —1983. — 236 p.

Chinaeva T.I. (2017). Main trends in the development of the international market for educational services // Statistics and Economics. — 2017. —Т. 14. No. 1. — Pp. 60–68.

Office for National Statistics. — URL: <https://www.ons.gov.uk/economy/governmentpublicsectorandtaxes>

МАЗМҰНЫ

ПЕДАГОГИКА

Б.Т. Абыканова, У.Т. Туленова, Ж.К. Салыкбаева, Али Чорух, А.А. Таугенбаева ШАҒЫН ЖИНАҚТЫ МЕКТЕП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИЛІГІН ДАМУ ТУРАЛЫ ШАРТЫ РЕТІНДЕ ПӘНДІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ АРТТЫРУ.....	7
А. Әбілқасымов, Н. Жапашов, Н. Жұмабай, Е. Сандыбаев STEM ЖӘНЕ STEM ЕМЕС ПӘНДЕР МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ОҚУ ПРОЦЕСІНДЕ LESSON STUDY КӘСІБИ ДАМУ БАҒДАРЛАМАСЫН ҚОЛДАНУЫ.....	22
Р.У. Альменаева, Н.Д. Андреева, Р.Х. Курманбаев, Б.А. Досжанов БОЛАШАҚ БИОЛОГИЯ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН МОБИЛЬДІ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ НЕГІЗІНДЕ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ЭКСПЕРИМЕНТТІК НӘТИЖЕЛЕРІ.....	33
Б. Анас, М. Скаков, Ш. Раманкулов, С. Есер «НАНОТЕХНОЛОГИЯ ЖӘНЕ НАНОМАТЕРИАЛДАР» ПӘНІНІҢ ОҚУ МАЗМҰНЫН ҚҰРУДЫҢ ҚАҒИДАЛАРЫ МЕН ОҚЫТУДЫҢ КЕЗЕҢДЕРІ.....	47
С.К. Асылбекова, А.Х. Давлетова, Г.Ф. Нурбекова, Ж.А. Беккожина, О.А. Айгунова ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МОНИТОРИНГ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ БІР БӨЛІГІ РЕТІНДЕ КӘСПТІК БАҒДАР БЕРУ ЖҰМЫСЫ.....	58
Г.Ә. Әбенова ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДА НЕОЛОГИЗМДЕРДІ ОҚЫТУ.....	72
Ж.А. Байбағшаева, К.Т. Жанұзақова ЖОО-ДА ОРАЗБЕК СӘРСЕНБАЕВ ПРОЗАСЫН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРМЕН ОҚЫТУ.....	85
А.К. Бақажанова, А.Е. Сағимбаева, Р.А. Шоқанов БОЛАШАҚ ХИМИЯ МҰҒАЛІМДЕРІ ҮШІН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЦИФРЛЫҚ ҚҰРАЛДАРДЫ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП ОҚЫТУДЫ ЖЕТІЛДІРУ.....	95
К.Г. Балгинбаева, Д. Муса ҚҰРАЛДЫ-ӘДІСТЕМЕЛІК ПЛАТФОРМА АРҚЫЛЫ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ КӘСІБИ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ ТУРАЛЫ НЕГІЗГІ АСПЕКТІЛЕРІ.....	109
А.И. Булшекбаева, М.К. Сураншиева, З. Бейсембаева, Ж.Ж. Асанханова ПӘНАРАЛЫҚ ИНТЕГРАЦИЯ НЕГІЗІНДЕ БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТЕРДІҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭМОЦИОНАЛДЫ ОҚЫТУ (SEL) ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	123
А.Х. Давлетова, А.Т. Назарова, А.Х. Касымов, Ж.Қ. Жалғасбекова, Р.Н. Шадиев ОҚЫТУДЫ САРАЛАУ ҮШІН ЦИФРЛЫҚ ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК КЕШЕНДІ ПАЙДАЛАНУ ӘДІСТЕМЕСІ.....	134
Р.А. Ельгинова, Ж.К. Нурбекова, К.М. Мухамедиева, Г.Ш. Нургазинова, Ж.Б. Копеев ТОЛЫҚТЫРЫЛҒАН ШЫНАЙЫЛЫҚҚА ИНФОРМАТИКА МҰҒАЛІМІН ДАЯРЛАУДЫҢ МАЗМҰНЫ.....	149
Ш. Жанысбекова, Г. Сырлыбаева ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУ КЕЗІНДЕ ПРАГМАТИКАЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ДАМУ ОҚУШЫЛАРДА ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕМЕЛЕРІН ЗЕРДЕЛЕУ.....	162
Ж.Е. Зулыхар, А.Р. Серікбаева, Г.Ф. Нурбекова, Қ.У. Кариева, I.M. Sirojiddinova ЖЕЛЛІК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ОҚЫТУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ.....	178
Б.З. Кенжегулов, Ж. Сайдолқызы, Р.Қ. Аманғалиева, Д.А. Ахметбай, Р. Schmidt ОРТА МЕКТЕП БАҒДАРЛАМАСЫНДАҒЫ КҮРДЕЛІ ТРИГОНОМЕТРИЯЛЫҚ ТЕНДЕУЛЕРДІ ЖАСАНДЫ ЖОЛДАРМЕН ШЕШУ ӘДІСТЕРІ.....	194
Г.Р. Кошанова, Э.А. Абдыкеримова, А.Б. Туркменбаев, Б.Т. Урбисина, А.С. Омуралиев ВИРТУАЛДЫ КОНСТРУКТОР ЖӘНЕ STEM-ТЕХНОЛОГИЯСЫ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛЫ.....	212
А.А. Куралбаева, Г. Пилтен, Г.Н., Диханбаева, А.Ш. Жүнісова БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ОҚУ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТАРЫ МЕН ӘДЕТТЕРІН БАҒАЛАУ: ҚАЗАҚСТАН МЫСАЛЫНДА.....	231

Р. Салықов, М. Скаков, И. Усембаева, Ш. Раманкулов, А. Чорух ОҚЫТУДАҒЫ ПӘНАРАЛЫҚ STEAM ТЕХНОЛОГИЯСЫ: «ЭЛЕКТР ЖӘНЕ МАГНЕТИЗМ» БӨЛІМІН ОҚЫТУДЫҢ ФОРМАЛАРЫ МЕН ӘДІСТЕРІ.....	241
А.Ы. Сафарғалиева ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІ ДАМУЫ: НЕГІЗГІ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР.....	253
А. Сейтмуратов, А. Нұрғалиева, С. Меңліхожаева, Д. Жарылғапова, М. Парменова, Р.Ж. Мрзабаева, А.Б. Сакулова МАТЕМАТИКА МҰҒАЛІМДЕРІН КӘСІБИ ДАЯРЛАУ МАҚСАТЫНДА МАТЕМАТИКАЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМДАРДЫ ОҚЫТУДЫҢ БОЛЖАМДЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК МОДЕЛІ.....	269
М.К. Скаков, Т.Н. Далабаев, А. Чорух, М.М. Нуризинова БОЛАШАҚ ФИЗИКА МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУШІЛІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ.....	283
Б. Тасұов, Н.А. Нигетбаева ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕ ЭЛЕКТРОНДЫ ОҚУЛЫҚТЫҢ ТИІМДІЛІГІ ЖӘНЕ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	295
А.А. Таутенбаева, Г.М. Қусанов, Г.Турмуханова, Э. Куриэль-Марин, Б.Т. Абыканова ЗИЯТКЕРЛІК БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІЛЕР МЕН ВЕБ-ҚАУЫМДАСТЫҚТАР.....	306
А.Т. Тулебаева, М.К. Айтимов, Ш.М. Майгелдиева, Н. Йылдыз СЫР ӨҢІРІ АҚЫНДАРЫ ПОЭЗИЯСЫНДАҒЫ ФИЛОСОФИЯЛЫҚ-ДИДАКТИКАЛЫҚ САРЫНДАР МЕН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КӨЗҚАРАСТАР (Жүсіп Ешанияұлы шығармалары негізінде).....	324
Д.А. Шрымбай, Э.Т. Адылбекова, Х.И. Бұлбұл БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ КӘСІБИ ДАЙЫНДЫҒЫН ЖАППАЙ АШЫҚ ОНЛАЙН КУРС АРҚЫЛЫ ЖЕТІЛДІРУ МҰМКІНДІКТЕРІ.....	337

ЭКОНОМИКА

Б.Х. Айдосова, А.А. Макенова, А.Ж. Бухарбаева, Е.Ж. Ыдырыс, Н.С. Қусаева МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚ ҚАРЖЫСЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘДІСНАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ.....	349
Р.К. Арзикулова, Ж.А. Қуатбеков, С.Қ. Темірхан, Ш.И. Алимкулова, Ч. Нұрғалиева «ҚАЗМҰНАЙГАЗ» ІРО-НЫҢ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ НАРЫҚҚА ӘСЕРІ.....	366
А.Д. Асанова, Л.Ж. Аширбекова ҚР ЖЕРГІЛІКТІ ӨЗІН-ӨЗІ БАСҚАРУ ОРГАНДАРЫНЫҢ ЖҰМЫСЫНДАҒЫ АШЫҚТЫҚ	380
Ж.А. Бабажанова, А.А. Тапалова, А.Т. Мелекова, Н.А. Ибадильдин, Г.С. Мукина ӨМІР СҮРУ ДЕҢГЕЙІМЕН САПАЛЫ ӨМІР СҮРУ ДЕҢГЕЙІ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУДЫҢ НЕГІЗГІ САНАТТАРЫ.....	390
А.Ә. Бодықова, Ж.Ш. Қыдырова, А.С. Шайнуров, А.Б. Алибекова, Э.Т. Темирбекова ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ЕЛДЕРІНДЕГІ ЖОҒАРЫ БІЛІМГЕ АРНАЛҒАН МЕМЛЕКЕТТІК ШЫҒЫНДАР.....	408
А.К. Бакпаева, Г.А. Оспанова, Ж.К. Басшиева, К.Н. Тастанбекова, М.Н. Нұрғабылов, А.А. Нұрғалиева ЖАҢАҢДАНУДЫҢ АУЫЛШАРУАШЫЛЫҚ НАРЫҚТАРЫНА ЖӘНЕ ОНЫМЕН БАЙЛАНЫСТЫ САУДА ҚАТЫНАСТАРЫНА ӘСЕРІ.....	420
Э.С. Балапанова, А.К. Джусибалиева, З.У. Джубалиева, А.К. Адельбаева, С. Дырқа АГРАРЛЫҚ ЭКСПОРТТЫҚ НАРЫҚТАРДЫ ДАМУЫ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ.....	432
Б.М. Жұрынов ӨНЕРКӘСІП САЛАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ІРІ ҰЛТТЫҚ ХОЛДИНГТЕРІН БАСҚАРУДА ЖОБАЛЫҚ МЕНЕДЖМЕНТ ҚҰРАЛДАРЫН ҚОЛДАНУ.....	445
Ж.С. Булхаирова, А.Б. Темирова, Ш.Ж. Сейітжағыпарова, Ш.А. Капанова ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕ ҚАЗАҚСТАННЫҢ АУЫЛДЫҚ АУМАҚТАРЫН ОРНЫҚТЫ ДАМУЫ.....	469

Н.А. Гумар, Г.А. Саймагамбетова, Ш.Е. Шалбаева, Т.К. Жолдасбаева, Л.А. Попп ӨНІРЛІК ЭКОНОМИКАНЫҢ БӘСЕКЕЛЕСТІК АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫН БАҒАЛАУ ӘДІСТЕМЕЛЕРІН САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ.....	482
З.О. Иманбаева, М.А. Токтарова, М.Ш. Күшенова, Р.К. Айтманбетова, Гиорги Абуселидзе АУЫЛШАРУАШЫЛЫҚ СЕКТОРЫНДА БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ.....	498
А.Т. Исаева, Д.О. Онолтаев, М.Н. Нургабылов, Н.Н. Чуприна, М.Т. Баетова ҚАЗІРГІ ЭКОНОМИКАДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУДІҢ РӨЛІ.....	513
Ғ.Е. Керімбек, А.Ж. Машаева, А.Ш. Алимбетов, Г.К. Мусаева, Г.А. Куаналиева ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ТРАНЗИТТІК-КӨЛІК САЛАСЫНЫҢ ДАМУ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ЭКОНОМИКАЛЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ.....	528
А.П. Коваль, А.Б. Бекмагамбетов, Л.М. Шаяхметова, Ш.Т. Айтимова АҚШ ПЕН КАНАДА МЫСАЛЫН ҚОЛДАНА ОТЫРЫП, ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТТЕГІ ӨНДІРІСТІК ЖӘНЕ САҚТАНДЫРУ ТӘУЕКЕЛДЕРІНІҢ ЖІКТЕЛУІНЕ САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ.....	542
А.Т. Көкенова, А.Р. Шалбаева, И.Ю. Хан, К.К. Байгабулова, А.О. Демеубаева ТҰРАҚТЫ ДАМУ ЖАҒДАЙЫНДА АӨК ДАМУЫН БАСҚАРУДЫҢ ӨНІРЛІК СТРАТЕГИЯЛАРЫН ЗЕРТТЕУ.....	558
М.А. Меккин, Т.С. Куракбаева, С.К. Серикбаев, Ж.К. Кайрлиева, Б.С. Құлбай ПОСТКЕҢЕСТІК ЕЛДЕРДЕГІ СЫРТҚЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУ ЖҮЙЕСІН ЖЕТІЛДІРУ.....	573
Е.Т. Мендіқұл, К.А. Утегенова, Н.Қ. Шекен, Д.А. Бекешева, А.Ж. Машаева ҚАЗАҚСТАННЫҢ КҮРІШ ШАРУАШЫЛЫҒЫ ӨНІРІНДЕ ЛОГИСТИКА ЖҮЙЕСІН ҚҰРУ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ САУДАНЫ ДАМУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ.....	588
Б.Б. Мубарақова, Д.С. Уразалимова, А.Ж. Мусина, Ж. Байшукурова, Р.С. Якудина ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА КӘСІПКЕРЛІКТІ ДАМУ ТҰРАҚТЫ ҚР ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ ДЕҢГЕЙІН ЖОҒАРЫЛАТУДЫҢ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ.....	603
Г.Б. Нұрлихина, М.А. Мұкин, С.К. Сәрикбаев, Б.С. Құлбай, С.Т. Исағалиев ҚАЗАҚСТАН МЕН РЕСЕЙ АРАСЫНДАҒЫ КҮП ЖАҚТЫ ЫНТИМАҚТАСТЫҚТЫҢ ЖАҒДАЙЫ МЕН БҮЛАСАҒЫ.....	618
К.Б. Сатымбекова, М.У. Даурбаева, В.М. Карибов, А.Т. Райымбекова, Б.Ж. Корпалиева, И. Узун, А.А. Куралбаев КОМПАНИЯДА АҚША ҚАРАЖАТТАРЫНЫҢ ҚОЗҒАЛЫСЫ ЖӨНІНДЕГІ ЕСЕПТІЛІКТІҢ ҚҰРЫЛЫМЫ ЖӘНЕ ОНЫ ТАЛДАУДЫҢ НЕГІЗДЕРІ.....	636
А. Серікқызы, Ә.С. Бақтымбет, С.С. Бақтымбет ЕЛДІҢ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ШАРТТАРЫНДА АДАМИ КАПИТАЛДЫҢ ЖАҒДАЙЫН БАҒАЛАУ.....	650
К.Н. Тастанбекова, А.М. Сапарбаева, С.А. Файзуллина, А.Е. Сарсенова, А.Т. Исаева, Хафез Абдо ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ИНФЛЯЦИЯЛЫҚ ПРОЦЕСТІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ МЕН ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ САЛДАРЫ.....	665
З.М. Турсынқұлова, Л.А. Омарбақиев, А.Ж. Түлеева, А.У. Абишова САЛЫҚ САЯСАТЫНЫҢ ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫНЫҢ ӨМІР СҰРУ ДЕҢГЕЙІН АРТТЫРУҒА ӘСЕРІ.....	680
Н.А. Урузбаева, Ж.А. Бекмурзаева, Раб Наваз Лодхи МАҒҒЫСТАУ ОБЛЫСЫНЫҢ АЙМАҚТЫҚ ТУРИСТІК ӨНІМІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ: ҚҰРЫЛЫМДЫҚ ТӘСІЛ.....	693
Л.М. Сембиева, Н. Шмиголь, Ж.А. Шанайбаева, Г.К. Бекбусинова, Ә.Ж. Исмаилова СЫРТҚЫ МЕМЛЕКЕТТІК АУДИТ ОРГАНДАРЫНЫҢ САРАПТАМАЛЫҚ-ТАЛДАМАЛЫҚ ҚЫЗМЕТІН РЕФОРМАЛАУДЫҢ ЖЕКЕЛЕГЕН АСПЕКТІЛЕРІ.....	709

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА

Б.Т. Абыканова, У.Т. Туленова, Ж.К. Салыкбаева, Али Чорух, А.А. Таутенбаева ПОВЫШЕНИЕ ПРЕДМЕТНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ КАК УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛИЗМА ПЕДАГОГОВ МАЛОКОМПЛЕКТНЫХ ШКОЛ.....	7
А. Абилкасымова, Н. Жапашов, Н. Жумабай, Е. Сандыбаев ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРОГРАММЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ LESSON STUDY УЧИТЕЛЯМИ, ПРЕПОДАЮЩИМИ И НЕ ПРЕПОДАЮЩИМИ STEM.....	22
Р.У. Альменаева, Н.Д. Андреева, Р.Х. Курманбаев, Б.А. Досжанов ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ БИОЛОГИИ НА ОСНОВЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МОБИЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ.....	33
Б. Анас, М. Скаков, Ш. Раманкулов, С. Есер ПРИНЦИПЫ ПОСТРОЕНИЯ УЧЕБНОГО СОДЕРЖАНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «НАНОТЕХНОЛОГИИ И НАНОМАТЕРИАЛЫ» И ЭТАПЫ ОБУЧЕНИЯ.....	47
С.К. Асылбекова, А.Х. Давлетова, Г.Ф. Нурбекова, Ж.А. Беккожина, О.А. Айгунова ПРОФИОРИЕНТАЦИОННАЯ РАБОТА КАК ЧАСТЬ ТЕХНОЛОГИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МОНИТОРИНГА.....	58
Г.А. Абенова ПРЕПОДАВАНИЕ НЕОЛОГИЗМОВ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ.....	72
Ж.А. Байбатшаева, К.Т. Жанузакова ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ПОДХОДОВ К ПРЕПОДАВАНИЮ ПРОЗЫ ОРАЗБЕКА САРСЕНБАЕВА В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ.....	85
А.К. Бакажанова, А.Е. Сагимбаева, Р.А. Шоқанов СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ХИМИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ: КОМПЛЕКСНАЯ ИНТЕГРАЦИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ЦИФРОВЫХ ИНСТРУМЕНТОВ ДЛЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ХИМИИ.....	95
Г.О. Беркинбаева, Ж.Б. Чилдибаев ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ГЕОГРАФИЧЕСКОЙ ОСОБЕННОСТИ ИЛЕ-АЛАТАУСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ПАРКА.....	109
К.Г. Балгинбаева, Д. Муса РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ НАВЫКОВ УЧИТЕЛЕЙ ЧЕРЕЗ ИНСТРУМЕНТАЛЬНО- МЕТОДИЧЕСКУЮ ПЛАТФОРМУ: КЛЮЧЕВЫЕ АСПЕКТЫ.....	123
А.Х. Давлетова, А.Т. Назарова, А.Х. Касымова, Ж.К. Жалгасбекова, Р.Н. Шадиев МЕТОДИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВОГО УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА ПРИ ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ ОБУЧЕНИЯ.....	134
Р.А. Ельгинова, Ж.К. Нурбекова, К.М. Мухамедиева, Г.Ш. Нургазинова, Ж.Б. Копеев СОДЕРЖАНИЕ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ ИНФОРМАТИКИ ПО ДОПОЛНЕННОЙ РЕАЛЬНОСТИ.....	149
Ш. Жанысбекова, Г.Сырлыбаева РАЗВИТИЕ ПРАГМАТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА: ИЗУЧЕНИЕ ЭФФЕКТИВНЫХ МЕТОДИК ФОРМИРОВАНИЯ У УЧАЩИХСЯ.....	162
Ж.Е. Зулпыхар, А.Р. Серикбаева, Г.Ф. Нурбекова, К.У. Кариева, И.М. Сирожидинова СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ОБУЧЕНИЯ СЕТЕВЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ.....	178
Б.З. Кенжегулов, Ж. Сайдолкызы, Р.Қ. Амангалиева, Д.А. Ахметбай, Р. Schmidt МЕТОДЫ РЕШЕНИЯ СЛОЖНЫХ ТРИГОНОМЕТРИЧЕСКИХ УРАВНЕНИЙ ИСКУССТВЕННЫМИ ПУТЯМИ В ПРОГРАММЕ СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ.....	194

Г.Р. Кошанова, Э.А. Абдыкеримова, А.Б. Туркменбаев, Б.Т. Урбисина, А.С. Омуралиев ВИРТУАЛЬНЫЙ КОНСТРУКТОР И СТЕМ-ТЕХНОЛОГИЯ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ.....	212
А.А. Куралбаева, Г. Пилтен, Г.Н., Диханбаева, А.Ш. Жүнісова ОЦЕНКА ЧИТАТЕЛЬСКИХ ИНТЕРЕСОВ И ПРИВЫЧЕК БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ: НА ПРИМЕРЕ КАЗАХСТАНА.....	231
Р. Салыков, М. Скаков, И. Усембаева, Ш. Раманкулов, А. Чорух МЕЖДИСЦИПЛИНАРНАЯ ТЕХНОЛОГИЯ STEAM В ОБУЧЕНИИ: ФОРМЫ И МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ РАЗДЕЛА «ЭЛЕКТРИЧЕСТВО И МАГНЕТИЗМ».....	241
А.Ы. Сафаргалиева РАЗВИТИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ: БАЗОВЫЕ НАЦИОНАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ.....	253
А. Сейтмуратов, А. Нургалиева, С. Менлихожаева, Д. Жарылгапова, М. Парменова, Р.Ж. Мрзабаева, А.Б. Сакулова МОДЕЛЬ ПРОГНОЗИРОВАННОЙ КОМПЕТЕНЦИИ МАТЕМАТИЧЕСКИХ СТРУКТУР ДЛЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ МАТЕМАТИКИ.....	269
М.К. Скаков, Т.Н. Далабаев, А. Чорух, М.М. Нуризинова МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИКИ.....	283
Б. Тасуов, Н.А. Ниегбаева ЭФФЕКТИВНОСТЬ И ОСОБЕННОСТИ ЭЛЕКТРОННОГО УЧЕБНИКА В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ.....	295
А.А.Таутенбаева, Г.М. Кусайнов, Г.Б. Турмуханова, Ясмина Войводич, Б.Т. Абыканова СОЦИАЛЬНЫЕ СЕТИ И ВЕБ-СООБЩЕСТВА В ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ.....	306
А.Т. Тулебаева, М.К. Айтимов, Ш.М. Майгелдиева, Н. Ыылдыз ФИЛОСОФСКО-ДИДАКТИЧЕСКИЕ МОТИВЫ И ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВЗГЛЯДЫ В ТВОРЧЕСТВЕ ПОЭТОВ ЗЕМЛИ СЫРА (НА МАТЕРИАЛЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ЖУСИПА ЕШНИЯЗУЛЫ).....	324
Д.А. Шрымбай, Э.Т. Адылбекова, Х.И. Бюльбюль ВОЗМОЖНОСТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ЧЕРЕЗ МАССОВЫЙ ОТКРЫТЫЙ ОНЛАЙН-КУРС.....	337

ЭКОНОМИКА

Б.Х. Айдосова, А.А. Макенова, А.Ж. Бухарбаева, Е.Ж. Ыдырыс, Н.С. Кусаева ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОВЕДЕНЧЕСКИХ ФИНАНСОВ.....	349
Р.К. Арзикулова, Ж.А. Куатбеков, С.К. Темирхан, Ш.И. Алимкулова, Ч. Нургалиева ВЛИЯНИЕ ИРО «КАЗМУНАЙГАЗ» НА РЫНОК КАЗАХСТАНА.....	366
А.Д. Асанова, Л.Ж. Аширбекова ТРАНСПАРЕНТНОСТЬ И ОТКРЫТОСТЬ В РАБОТЕ ОРГАНОВ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ РК.....	380
Ж.А. Бабажанова, А.А. Тапалова, А.Т. Мелекова, Н.А. Ибадильдин, Г.С. Мукина ПРОБЛЕМЫ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА И УРОВНЯ ЖИЗНИ НАРОДА – ПРИОРИТЕТНЫЙ ФАКТОР НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ.....	390
А.А. Бодыкова, Ж.Ш. Кыдырова, А.С. Шайнуров, А.Б. Алибекова, Э.Т. Темирбекова ГОСУДАРСТВЕННЫЕ РАСХОДЫ НА ВЫСШЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ В СТРАНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ.....	408
А.К. Бакпаева, Г.А. Оспанова, Ж.К. Басшиева, К.Н. Тастанбекова, М.Н. Нургабылов, А.А. Нургалиева ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ РЫНКИ И СВЯЗАННЫЕ С НИМИ ТОРГОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ.....	420

Э.С. Балапанова, А.К. Джусибалиева, З.У. Джубалиева, А.К. Адельбаева, С. Дырка ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ АГРАРНЫХ ЭКСПОРТНЫХ РЫНКОВ.....	432
Б.М. Журынов, ПРИМЕНЕНИЕ ИНСТРУМЕНТОВ ПРОЕКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТА В УПРАВЛЕНИИ КРУПНЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ХОЛДИНГОВ КАЗАХСТАНА В СФЕРЕ ПРОМЫШЛЕННОСТИ.....	445
Ж.С. Булхайрова, А.Б. Темирова, Ш.Ж. Сейтжагипарова, Ш.А. Капанова УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ КАЗАХСТАНА НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ.....	469
Н.А. Гумар, Г.А. Саймагамбетова, Ш.Е. Шалбаева, Т.К. Жолдасбаева, Л.А. Попп СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ МЕТОДИК ОЦЕНКИ КОНКУРЕНТНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ.....	482
З.О. Иманбаева, М.А. Токтарова, М.Ш. Кушенова, Р.К. Айтманбетова, Абуселидзе Гиорги ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ ТЕХНОЛОГИИ БЛОКЧЕЙН В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОМ СЕКТОРЕ.....	498
А.Т. Исаева, Д.О. Онолгаев, М.Н. Нургабылов, Н.Н. Чуприна, М.Т. Баева РОЛЬ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ.....	513
Г.Е. Керимбек, А.Ж. Машаева, А.Ш. Алимбетов, Г.К. Мусаева, Г.А. Куаналиева СОСТОЯНИЕ РАЗВИТИЯ И ЭКОНОМИКО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ТРАНЗИТНО-ТРАНСПОРТНОЙ ОТРАСЛИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....	528
А.П. Коваль, А.Б. Бекмагамбетов, Л.М. Шаяхметова, Ш.Т. Айтимова СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ КЛАССИФИКАЦИИ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ И СТРАХОВЫХ РИСКОВ В ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ПРИМЕРЕ США И КАНАДЫ.....	542
А.Т. Кокенова, А.Р. Шалбаева, И.Ю. Хан, К.К. Байгабулова, А.О. Демеубаева ИССЛЕДОВАНИЕ РЕГИОНАЛЬНЫХ СТРАТЕГИЙ УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ АПК В УСЛОВИЯХ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ.....	558
М.А. Мекин, Т.С. Куракбаева, С.К. Серикбаев, Ж.К. Кайрлиева, Б.С. Кулбай СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПОСТСОВЕТСКИХ СТРАНАХ (НА ПРИМЕРЕ КАЗАХСТАНА).....	573
Е.Т. Мендикул, К.А. Утегенова, Н.К. Шекен, Д.А. Бекешева, А.Ж. Машаева СОЗДАНИЕ СИСТЕМЫ ЛОГИСТИКИ В РИСОВОДЧЕСКОМ РЕГИОНЕ КАЗАХСТАНА КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛИ.....	588
Б.Б. Мубаракова, Д.С. Уразалимова, А.Ж. Мусина, Ж. Байшукурова, Р.С. Якудина РАЗВИТИЕ МАЛОГО И СРЕДНЕГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ЗАНЯТОСТИ РК.....	603
Г.Б. Нурлихина, М.А. Мекин, С.К. Серикбаев, Б.С. Кулбай, С.Т. Исагалиев СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ МНОГОСТОРОННЕГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА КАЗАХСТАНА И РОССИИ.....	618
К.Б. Сатымбекова, М.У. Даурбаева, В.М. Карибов, А.Т. Райымбекова, Б.Ж. Корпалиева, И. Узун, А.А. Куралбаев СТРУКТУРА ОТЧЕТНОСТИ ПО ДВИЖЕНИЮ ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ В КОМПАНИИ И ОСНОВЫ ЕЕ АНАЛИЗА.....	636
А. Сериккызы, А.С. Бактымбет, С.С. Бактымбет ВЛИЯНИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА НА УРОВЕНЬ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ.....	650
К.Н. Тастанбекова, А.М. Сапарбаева, С.А. Файзуллина, А.Е. Сарсенова, А.Т. Исаева, Хафез Абдо ОСОБЕННОСТИ И СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ИНФЛЯЦИОННОГО ПРОЦЕССА В КАЗАХСТАНЕ.....	665

З.М. Турсынкулова, Л.А. Омарбакиев, А.Ж. Тулеева, А.У. Абишова ВЛИЯНИЕ НАЛОГОВОЙ ПОЛИТИКИ НА ПОВЫШЕНИЕ УРОВНЯ ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ КАЗАХСТАНА.....	680
Н.А. Урузбаева, Ж.А. Бекмурзаева, Раб Наваз Лодхи ФОРМИРОВАНИЕ РЕГИОНАЛЬНОГО ТУРИСТСКОГО ПРОДУКТА МАНГИСТАУСКОЙ ОБЛАСТИ: СТРУКТУРНЫЙ ПОДХОД.....	693
Л.М. Сембиева, Н. Шмиголь, Ж.А. Шанайбаева, Г.К. Бекбусинова, А.Ж. Исмаилова ОТДЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ ЭКСПЕРТНО-АНАЛИТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ВНЕШНЕГО ГОСУДАРСТВЕННОГО АУДИТА.....	709

CONTENTS
PEDAGOGYR

B.T. Abykanova, U.T. Tulenova, Zh.K. Salykbayeva, A. Çoruh, A.A. Tautenbayeva INCREASING SUBJECT COMPETENCIES AS A CONDITION FOR DEVELOPING THE TEACHERS' PROFESSIONALISM IN SMALL CLASS SCHOOLS.....	7
A. Abylkassymova, N. Japashov, N. Zhumabay, E. Sandybayev USE OF THE LESSON STUDY PROFESSIONAL DEVELOPMENT PROGRAM BY BOTH STEM AND NON-STEM TEACHERS IN THE EDUCATIONAL PROCESS.....	22
R.U.Almenayeva, N.D. Andreeva, R.H. Kurmanbayev, B.A. Doszhanov EXPERIMENTAL RESULTS OF THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF FUTURE BIOLOGY TEACHERS BASED ON THE USE OF MOBILE TECHNOLOGIES.....	33
B. Anas, M. Skakov, Sh. Ramankulov, S. Eser PRINCIPLES OF CONSTRUCTION OF THE EDUCATIONAL CONTENT OF THE DISCIPLINE «NANOTECHNOLOGY AND NANOMATERIALS» AND STAGES OF TRAINING.....	47
S.K. Assylbekova, A.Kh. Davletova, G. Nurbekova, Zh.A. Bekkozhdina, O.A. Aigunova CAREER GUIDANCE WORK AS PART OF THE TECHNOLOGY OF PEDAGOGICAL MONITORING.....	58
G.A. Abenova TEACHING NEOLOGISMS IN HIGHER EDUCATION.....	72
Zh.A. Baibatshayeva, K.T. Zhanuzakova APPLYING INNOVATIVE APPROACHES TO THE TEACHING OF ORAZBEK SARSENBAYEV'S PROSE IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS.....	85
A.K. Bakazhanova, A.E. Sagimbayeva, R.A. Shokanov IMPROVING CHEMISTRY EDUCATION: COMPREHENSIVE INTEGRATION OF INNOVATIVE DIGITAL TOOLS FOR FUTURE CHEMISTRY TEACHERS.....	95
K.G. Balginbayeva, D. Mussa DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL SKILLS OF TEACHERS THROUGH AN INSTRUMENTAL AND METHODOLOGICAL PLATFORM: KEY ASPECTS.....	109
A. Bulshekbayeva, M. Suranshieva, Z. Beisembayeva, Zh. Asanhanova FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF SOCIAL-EMOTIONAL LEARNING (SEL) SKILLS OF FUTURE TEACHERS BASED ON INTERDISCIPLINARY INTEGRATION.....	123
A.Kh. Davletova, A.T. Nazarova, A.Kh. Kassymova, Zh.K. Zhalgasbekova, R.N. Shadiev METHODOLOGY FOR USING A DIGITAL EDUCATIONAL AND METHODOLOGICAL COMPLEX FOR DIFFERENTIATION OF TRAINING.....	134
R.A. Yeltinova, Zh.K. Nurbekova, K.M. Mukhamediyeva, G.Sh. Nurgazinova, Zh.B. Kopeyev CONTENT OF TRAINING A TEACHER OF INFORMATICS IN AUGMENTED REALITY.....	149
Sh. Zhanysbekova, G. Syrlybayeva DEVELOPING PRAGMATIC COMPETENCIES IN KAZAKH LANGUAGE TEACHING: EXPLORING EFFECTIVE METHODOLOGIES FOR STUDENT FORMATION.....	162
Zh.E. Zulpykhar, A.R. Serikbayeva, G. Nurbekova, K.U. Kariyeva, I.M. Sirojiddinova THE CURRENT STATE OF NETWORK TECHNOLOGY EDUCATION.....	178
B.Z. Kenzhegulov, Zh. Saidolkyzy, R.K. Amangaliyeva, D.A. Akhmetbay, P. Schmidt METHODS OF SOLVING COMPLEX TRIGONOMETRIC EQUATIONS IN ARTIFICIAL WAYS IN THE SECONDARY SCHOOL PROGRAM.....	194
G.R. Kochshanova, E.A. Aabykerimova, A.B. Turkmenbayev, B.T. Urbisinova, A.S. Omuraliev VIRTUAL CONSTRUCTOR AND STEM TECHNOLOGY AS A MEANS OF FORMING FUNCTIONAL LITERACY OF STUDENTS.....	212
A. Kuralbayeva, G. Piltin, G.N. Dikhanbayeva, A.Sh. Zhunissova EVALUATION OF READING INTEREST AND HABITS OF PROSPECTIVE PRIMARY SCHOOL TEACHERS: THE CASE OF KAZAKHSTAN.....	231

R. Salykov, M. Skakov, I. Usembayeva, Sh. Ramankulov, A. Choruh
INTERDISCIPLINARY STEAM TECHNOLOGY IN TEACHING: FORMS AND METHODS
OF TEACHING THE SECTION «ELECTRICITY AND MAGNETISM».....241

A.Y. Safargaliyeva
DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL EDUCATION: BASIC NATIONAL VALUES.....253

**A. Seitmuratov, A. Nurgaliev, S. Menlikozhaeva, D. Zharylgapova, M. Parmenova,
R.Zh. Mrzabayeva, A.B. Sakulova**
MODEL OF PREDICTIVE COMPETENCE OF MATHEMATICAL STRUCTURES
FOR PROFESSIONAL TRAINING OF MATHEMATICS TEACHERS.....269

M.K. Skakov, T.N. Dalabayev, A. Choruh, M.M. Nurizinova
THE METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR DEVELOPING THE SCIENTIFIC
RESEARCH COMPETENCIES OF FUTURE PHYSICS TEACHERS.....283

B. Tassuov, N.A. Niyetbayeva
EFFECTIVENESS AND FEATURES OF AN ELECTRONIC TEXTBOOK IN THE
LEARNING PROCESS.....295

A.A. Tautenbayeva, G.M. Kussainov, G.B. Turmukhanova, E. Curiel-Marin, B.T. Abykanova
SOCIAL NETWORKS AND WEB COMMUNITIES IN AN INTELLIGENT
EDUCATIONAL SYSTEM.....306

A.T. Tulebayeva, M.K. Aitimov, Sh.M. Maigeldiyeva, N. Yulduz
PHILOSOPHICAL AND DIDACTIC MOTIVES AND PEDAGOGICAL VIEWS IN THE WORKS
OF THE POETS OF THE LAND OF SYR (based on the works of Zhusip Yeshniyazuly).....324

D. Shrymbay, E. Adylbekova, H.I. Bulbul
OPPORTUNITIES TO IMPROVE THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS
THROUGH A MASSIVE OPEN ONLINE COURSE.....337

EKONOMICS

B.Kh. Aidosova, A.A. Makenova, A.Zh. Bukharbaeva, E.Zh. Ydyrys, N.S. Kusaeva
THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF BEHAVIORAL
FINANCE.....349

R. Arzikulova, Zh. Kuatbekov, S. Temirkhan, Sh. Alimkulova, Ch. Nurgaliyeva
THE IMPACT OF «KAZMUNAYGAS» ON THE MARKET OF KAZAKHSTAN.....366

A.D. Assanova, L.Zh. Ashirbekova
TRANSPARENCY AND OPENNESS IN THE FUNCTIONING OF LOCAL
SELF-GOVERNMENT AUTHORITIES IN KAZAKHSTAN.....380

Zh. Babazhanova, A.A. Tapalova, A.T. Melekova, N. Ibadildin, G. Mukina
PROBLEMS OF INCREASING THE QUALITY AND STANDARD OF LIFE OF THE
PEOPLE – A PRIORITY FACTOR OF THE NATIONAL ECONOMY.....390

A. Bodykova, Zh. Kydyrova, A. Shainurov, A. Alibekova, E. Temirbekova
GOVERNMENT SPENDING ON HIGHER EDUCATION IN CENTRAL ASIAN
COUNTRIES.....408

A. Bakpayeva, G. Ospanova, Zh. Bashieva, K. Tastanbekova, M. Nurgabylov, A. Nurgaliyeva
THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON AGRICULTURAL MARKETS AND RELATED
TRADE RELATIONS.....420

E. Balapanova, A. Jussibaliyeva, Z. Dzhubaliyeva, A. Adilbayeva, Dyrka Stefan
PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL EXPORT MARKETS.....432

B.M. Zhurynov
APPLICATION OF PROJECT MANAGEMENT TOOLS IN THE MANAGEMENT OF LARGE
NATIONAL HOLDINGS OF KAZAKHSTAN IN THE FIELD OF INDUSTRY.....445

Zh. Bulkhairova, A. Temirova, Sh. Seiitzhagyparova, Sh. Kapanova
SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS IN KAZAKHSTAN AT THE PRESENT
STAGE.....469

N. Gumar, G. Saimagambetova, Sh. Shalbaeva, T. Zholdasbaeva, L. Popp COMPARATIVE ANALYSIS OF METHODS FOR ASSESSING THE COMPETITIVE ADVANTAGES OF THE REGIONAL ECONOMY.....	482
Z. Imanbayeva, M. Toktarova, M. Kushenova, R. Aitmanbetova, George Abuselide THEORETICAL ASPECTS OF THE APPLICATION OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGY IN THE AGRICULTURAL SECTOR.....	498
A. Issaeva, D. Onaltayev, M. Nurgabylov, N. Chupryna, M. Bayetova THE ROLE OF YOUTH NON-GOVERNMENTAL THE ROLE OF STATE REGULATION IN THE MODERN ECONOMY.....	513
G. Kerimbek, A. Mashayeva, A. Alimbetov, G. Mussaeva, G. Kuanaliyeva STATE OF DEVELOPMENT AND ECONOMIC-LEGAL FOUNDATIONS OF THE TRANSIT-TRANSPORT SECTOR OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	528
A. Koval, A. Bekmagambetov, L. Shayakhmetova, Sh. Aitimova COMPARATIVE ANALYSIS OF THE CLASSIFICATION OF INDUSTRIAL AND INSURANCE RISK IN ECONOMIC ACTIVITY USING THE EXAMPLE OF THE USA AND CANADA.....	542
A.T. Kokenova, A.R. Shalbayeva, I.Yu. Khan, K.K. Baigabulova, A.O. Demeubaeva THE STUDY OF REGIONAL STRATEGIES FOR MANAGING THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURE IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT.....	558
M. Mekin, T. Kurakbaeva, S. Serikbaev, Zh. Kairlieva, B. Kulbay IMPROVING THE SYSTEM OF STATE REGULATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITIES IN POST-SOVIET COUNTRIES.....	573
Y.T. Mengdikul, K.A. Utegenova, N.K. Sheken, D.A. Bekesheva, A.Z. Mashayeva CREATION OF A LOGISTICS SYSTEM IN THE RICE GROWING REGION OF KAZAKHSTAN AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL TRADE.....	588
B. Mubarakova, D. Urzalimova, A. Mussina, Z. Baishukurova, R. Yakudina DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISE AS A FACTOR OF INCREASING THE LEVEL OF EMPLOYMENT IN THE RK.....	603
G. Nurlikhina, M. Mekin, S. Serikbaev, B. Kulbay, S. Isagaliev STATE AND PROSPECTS OF MULTILATERAL COOPERATION BETWEEN KAZAKHSTAN AND RUSSIA.....	618
K. Satymbekova, M. Daurbayeva, V. Karibov, A. Raiymbekova, B. Korpaliyeva, Y. Uzun, A.A. Kuralbayev THE STRUCTURE OF MONEY MOVEMENT REPORTING AND THE BASIS OF ITS ANALYSIS IN THE COMPANY.....	636
A. Serikkyzy, A.S. Baktymbet, S.S. Baktymbet HUMAN CAPITAL ASSESSMENT IN THE CONDITION OF COMPETITIVENESS OF THE COUNTRY.....	650
K. Tastanbekova, A. Saparbayeva, S. Faizullina, A. Sarsenova, A. Issaeva, Hafez Abdo FEATURES AND SOCIO-ECONOMIC CONSEQUENCES OF THE INFLATIONARY PROCESS IN KAZAKHSTAN.....	665
Z. Tursynkulova, L. Omarbakiyev, A. Tuleeva, A. Abishova THE IMPACT OF TAX POLICY ON IMPROVING THE STANDARD OF LIVING OF THE POPULATION OF KAZAKHSTAN.....	680
N.A. Urzabayeva, Zh.A. Bekmurzayeva, Rab Nawaz Lodhi FORMATION OF A REGIONAL TOURISM PRODUCT OF THE MANGYSTAU REGION: A STRUCTURAL APPROACH.....	693
L.M. Sembiyeva, N. Shmygol, Zh.A. Shanaibayeva, G.K. Bekbusinova, A.Zh. Ismailova SOME ASPECTS OF THE REFORM OF THE EXPERT AND ANALYTICAL ACTIVITIES OF THE EXTERNAL STATE AUDIT BODIES.....	709

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

[www: nauka-nanrk.kz](http://www.nauka-nanrk.kz)

ISSN 2518–1467 (Online),

ISSN 1991–3494 (Print)

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en>

Подписано в печать 29.02.2024.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать - ризограф.

46,0 п.л. Тираж 300. Заказ 1.

РОО «Национальная академия наук РК»
050010, Алматы, ул. Шевченко, 28, т. 272-13-19